

Çocukluğumun yemişli bahçeleri

O zamanın bahçeleri de uzun etekliydi; köşkler gür ağaçlı katmer katmer, kabarık eteklerini uzaklara yayar, azamete bir kenarda oturlardı. Şimdikiler devrin modasına uymuşlardır, etekleri oyluklarındadır. Bir değirmi çıplak bahçeler arasında birbirlerine bulaşık yıkanırken kirli tabakların sesini dinletmektedirler

Manav dükkânlarile pazar yeri sergilerine gene sanki Marmara üzerindeki elvan lodos gruplarının renk, boya, cila zenginliği vurdu. Yemiş mevsimindeyiz.

Bakıyorum: Yemişler, eskiden bildiğim o yemişler... ne parfönlere değişirmişler, ne de makyajlarını... Yemişler için zayıflama ve şişmanlama modası da yok, Hepsi de körpelikleri, tazelikleriyle karşımda... Çocukluğumdakiler, gençliğimdekiler gibi!

Halbuki bir zamanlar o yemişleri dallarından birlikte kopardığımız genç kızlardan çoğunu şimdi tanımakta güçlük çekiyorum. Kimini kiraza, kimini kayısıya benzetirdim; kiminde şeftali kokusu bulur, kiminin hayali zihninden geçerken damağım da olgun bir erik lezzeti duyardım. Yaşlanmanın bir ezası da bu: Çocuklukta ve gençlikte ince endamlarile veya sert dolgunluklarile teru taze tanıdığımız, beğendiğimiz, peşlerinde koşup hülyalarile ruhlarımızı süslediğimiz kadınları — bir gün, birdenbire karşılaşıncaya — değişmiş bulmak...

Her şeyi değişmiştir; vücudu, çehresi, rengi, nesli varsa... Bazan gözleri bile! Erkek de değişir; fakat onunki nihayet bir ağaç dalının yaşla daha kalın ve daha kabuklu bir hale gelişine gibidir, aykırı bulmamak mümkündür. Fakat bizim bir zamanlar kendinden renkli ve cilalı, kendi tazelik kokusile bezenmiş, buğusu üstünde bir meyva gibi körpe tanıdığımız genç kıza aradan bir müddet geçip de eskisine hiç benzemez halde raslamak ürkütücü, irkilip acı düşüncelere saldıran bir tesir yapıyor.

O kadar ki — herkesi bilmem ama ben ne diyeceğimi, kendimi nasıl idare edeceğimi şaşırıyorum; dilim dolaşıyor; fazla bakıp da şaşkınlığımla sezdirmekten, uğradığım kederi elimde olmuyarak belirtmekten korkuyorum; vesile bulup kaçmağa can atıyorum.

Kaçtıktan sonra da demin karşılaştığım manzaranın hüznünü uzun müddet içimden atamadığımı da söylemek lâzım. Fakat bu demek değildir ki o kadın artık değersizleşmiştir. Hayır... Çok defa yaşına yaşarır bambaşka, vakarlı bir cazibe bile kazanmıştır; bir bakıma ana kraliçelere benzemiştir. Değişiklik belki de çocukları için aleyhte değildir... ama neyleyim ki artık hiç biri çocukluğumun ve gençliğimin hayal bahçelerinde yetişmiş ve henüz dallarından kopmuş meyvaları andırmamaktadır.

Gerçek meyvaları ise tabiat her yıl eski şekilleri, renkleri, rayhaları, lezzetleriyle karşıma çıkarıyor; daima yeniliyor ve yenilediğini belli etmiyor. Bize, bizim de yenileştikimiz, yahut değişmediğimiz zannını veriyor.

Zaten çiçeklerle meyvalardan başka ne varsa hepsinin, kafası durmadan işleyen sezgin, uyanık bir insana yaşlandığını söyleyen, hatırlatan bir tarafı vardır. Meselâ mantar ökçeli ayakkabı, çorapsız bacaklar, kübik binalar, açılan Eminönü meydanı, boyalı tırnaklar, modern vitrinler, bir otobüsün geçiş, bir uçağın gök buluşması, gençliktekilere benzeyen içtimaf ve sınav bütünleriyle yeni imar hareketleri... Hattâ yaşlanmanın de sanki yaşınızı bildiren bir etiket sallanır. Yaş ve değişikliğe bakış, yaşınızı belirten bir grafiğe göz atmanın farksızdır.

Yemişlerin ve çiçeklerin manası ise çocuklaştırıcı ve gençleştiricidir. Üzerlerinde zamanın izi yoktur. Hattâ yaşlandığınızı hatırlatmak şöyle dursun, aksine tazelik çağında kaldığınızı sandırırlar ve sizi o çağın en hoş demlerinde geçirdiğiniz sahnelerde yaşatırlar, lezzetli ve rayli-

halı hâtıralarla oyalamağa yararlar.

Erik çıkar, kiraz görürsünüz, dut satılır. Bunlar, onlardır. Erik dallarına tırmandığınız, kiraz topladığımız, dut silktiğiniz, incir ağacından düştüğünüz çocukluk devrini düşüyorsunuz. Hele gençlikte, eski büyük bahçelere yayılarak başörtülü ve yeldirmeli tazelerle birlikte yemiş toplayıp yediğiniz günlerin yemiş rayhali, yemiş renkli, yemiş kadar lezzetli hâtıralarına dalmak ne kadar dinlendirici ve keyiflidir.

Böyle bir hâtıra taşımayan kim vardır?

Hem genç kıza ve taze kadına çiçek koparmak ve yemiş toplamak ne kadar yaşarır!

Şimdi gençliğime döndüğüm şu dakikada onlarla beraber yemiş toplayışlarımız sırasile gözümün önünde canlanıyor. Ah, eski bahçeler, geniş bahçeler, duvarlarla örtülü, komşu bakışlarından korunmuş, yemiş ağaçları ile dolu kuytu, intizamsız; boş tan kuyulu ve çardaklı bahçeler! O zamanın köşklere de uzun etekliydi; köşkler gür ağaçlı katmer katmer, kabarık eteklerini uzaklara yayar, bir kenarda azamete oturlardı. Şimdikiler devrin modasına uymuşlardır; etekleri oyluklarındadır, hattâ çoğudeniz kılığında, mayoludurlar; bir değirmi çıplak bahçelerden birbirlerine kalçalarını göstermekte, bulaşık yıkanırken kirli tabak seslerini dinletmektedirler. Bunlar öyle köşklere ki bir komşu tuvaletin su deposunu çektiği zaman öteki komşu gürültüsünü duymağa mahkûmdur. Öyle olduğu halde o bir değirmi bahçede — sırtını dağa vermiş, ayağını denize uzatmış, içinde ava çıkılır bir malikâne imişçesine — sütunlu pergolalar vardır. Bir pergola ki altında durup baktığımız vakit göreceğiniz manzara — şayet komşunun tavuk kümesi değilse — iki tarafından yabancı otlar fıskırışmış ve asfaltı kurdeşene tutulmuş bir tramvay caddesidir!

Ne züppelik, ne üzüntü, ne zevksizlik ve anlayışsızlıktır bu!

Gençliğimin geniş bahçeleri belki bir yeri görmezdi; fakat onların içini de kimse göremezdi. Her meyva çıktığı zaman bizler, kadın erkek gençler kuytulduğuna sığınır, keyfimizce yemiş derlerdik.

İlk toplanan ve yenilen çağla bademiydi, sonra henüz tatlılanmamış can eriği... Fakat, dikkat etmişsinizdir, bunların ikisi de daha ziyade kadın kısmının üstüne düştüğü yarı ham, kemale ermemiş yemiştir; erkeklere zevk vermez. Belki de bir «cinsî sır» olmalı, kadın o, el bile dokununca iç gıcıklayıcı çağla bademi tüyünün dudaklarına temasından âdeta bir keyif duyar. Ham eriğin mayhoşluğundan ve tok kürtürdüsünden fazla haz edişi de acayıptır.

Çağla bademi kopardığımız mevsim çok defa baharın nemli, rüzgârlı ve serin günlerine raslandığından o tablo gözümde canlanırken yeldirmeli genç hanımların başörtülerini arkaya kaymış, saçlarını dağılmış, yeldirme, yahut maşlah eteklerini yarı açılmış bir halde görüyorum ve ayakkabılarımızın altındaki kırmızı renkli çamurun ağırlığını duyar gibi oluyorum. Hattâ geçtiğimiz yollarda bıraktığımız iri-iri ufaklı ayak izleri ve ökçelerimizden kopmuş biçim biçim çamur kalıpları da çağla bademi tablosundan zihnimin atamadığı hoş «detay» lar, lüzumlu ayrıntılardır.

Şüphe yok ki en güzel yemiş toplama tablolarından biri de yeşil yaprak arasına dizili kırmızı meyvalarla donanmış narin bir kiraz dalını kendine doğru çekmiş, o dal kadar narin bir hanımı gösteren yağlı boya resimdir. Böyle bir tabloya nedense mo-

dern kıyafetten ziyade uzun etekli, dar belli ve göğsü kalkık elbiseyi, meselâ «ampir» bir tuvaleti daha çok araştırıyorum.

Asırlar ne kadar artsa ve nesiller ne derece değişse insanlar bir kaç kirazı ellerinde tutarak birbirlerine «hangisini alırsın?» demekten ve papatya yapraklarını da «seviyor... sevmiyor» diye koparmaktan vazgeçemeyeceklerdir. Biz de bunları yapmıştık; siz de yapıyorsunuz; gelecekte de yapacaklardır ve bunlar gibi lâdes tutuşmak da unutulup tarihe mal edilemeyecektir. Halbuki her nesil daha sağlam temellere dayanan âdetlerinden niceğini yüzüstü bırakıp gider!

Dut devşirmek bir cemaat ve aile işi şekline girdiğinden ferdin zevki hudutlarından çıkıp kolektif bir mahiyet alır; teşkilâta ihtiyaç gösterir. İçimizden güçlü kuvvetli, aynı zamanda çevik birini ağaca çıkartırız; öbürleri bir çarşaf tutarlar; hattâ hem yukarıdakine, hem de aşağıdakilere kumanda edecek bir baş bile vardır. «Sağındaki dalı salla» diye ağaçtakine seslenir, «biraz daha sola gidin» diye de yerdekilere hizayı işaret eder. Şu var ki ehemmiyetli rol ağaca çıkan kuvvetli ve çevik şahısta olduğundan ona emir veren seste fazla tahakküm yoktur; ama aşağıdakileri keyfince azarlıyabilir. Dut toplayışta kirazın, çileğin ve incirin şilri yoktur.

Eski köşklere çoğunda duvar kenarlarına fındık dikilirdi; fındık yemeğe de çıkardık. Bunu hatırlarken taze fındığın dış kabuklarından ellerimize sıvaşan ince, nefis kokulu ve tutkallı süti hissetmekteyim. Fındığın — veya kestanenin de olabilir — kabuğundan çıkıp da o, en süslü karamelâ ve şekerleme kâğıtlarından daha güzel, fiyongolu kabuğunu beğenmemesi haksızlıktır. Bereket hayvanlara ve nebatlara böyle hiç düşünmedikleri saçma şeyleri biz uydurup söyletiyoruz!

Benim toplamasını sevdiğim yemişlerden biri de yabanidir, böğürtlendir. Böğürtlen gerçekten insana alışmamış bir hayvan gibi kendini kolay kolay teslim etmez. Dikenlerini bütün vahşiliğe kullanmasını bilir; ellerimizi dalar, elbiselerimizi yırtar. Parmaklarımızda kendi meyva sına benzeyen kan damlasında bir meyva verdiği ve bunu yalıtarak intikamını aldığı da çoktur.

Doğrusunu ararsanız yemişlerin çoğu intikamcıdır; hele dut ile incir ağaçları öcalma bakımından hepsini geride bırakırlar; kanlı katil olurlar. Hiç bir dut ve incir mevsimi geçmez ki beş on kişi ağaçtan düşüp de — ağızda ballı meyva tadı — öbür dünyayı boylamasın.

... İşte gene yemiş mevsimindeyiz. Dileriz ki bu yıl da o güzel mevsimi ağızımızın tadı bozulmadan ve eski demleri rahatça anarak hoş geçirelim.

Refik Halid Karay